

ANAYASAL TERÖR

PROF. DR. HASAN TUNÇ*

GİRİŞ

Anayasa tartışmaları uzun süredir ülke gündeminin ön sıralarında yer almaktadır. Tartışmaların tarafları arasında, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel değerlerini geliştirerek muhafaza etmek isteyenler ile demokratikleşme adına devletin temel değerlerinden taviz verilmesinin gerektiğini ileri sürenler öne çıkmaktadır. Bu noktada ortaya konulan görüş ve düşünceler "anayasal terör" algısına kaynaklık eden veya engel oluşturan faktörler olarak belirmektedir.

Anayasa yapmak ile yeni bir rejim veya devlet kurmak çok farklı faaliyetlerdir. Bu nedenle, var olan bir devlete yeni anayasa yazarken, o devletin temel değer ve kazanımlarının gözden ırak tutulmaması gerekmektedir. Anayasal meşruiyet bu yönde oluşan algıların bütünü olacaktır. Farklılıkları kutsallaştırarak, Türk vatandaşlığını ve devletin varlığını reddederek etnik ırkçılığa varan sapmaları teşvik ederek, silah bırakmamış terör örgütü ile müzakereye girişerek, insanları birbirine ötekileştirerek, demokratik bir Anayasa yapılamaz. Aksine anayasal teröre kaynaklık edilir. Sosyal mutabakat metni olması gereken Anayasa, etnik ve dinî çatışmaların hukuki mesnedi hâline gelmiş olur.

Terör konusunda ülkemizin özel şartları diğer birçok ülkeden farklıdır. Devletin egemenlik haklarını, toprak bütünlüğünü, millî varlığını hedef alan bölücü ve ırkçı terör, vatandaşlarımızın en önemli insan hakkı olan yaşama hakkına yönelik sürekli tehdit ve saldırı hâlinindedir. Anayasa çalışmalarının bu tehdit ve saldırıların hızını arttırdığı bir ortamda yapıldığı göz ardı edilmemelidir.

*Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

1982 Anayasa'sındaki temel hak ve hürriyetlere ilişkin düzenlemelerin yetersiz ve demokratik olmadığı ileri sürülerek, etnik bölücülük taleplerine kapı aralama çabaları, en iyimser ifadeyle, anayasal teröre taraf olmaktadır.

Toplumu etkileme ve yönlendirebilme konumunda olanların bu gerçeği hiçbir zaman unutmamaları gerekmektedir.

1982 Anayasa'sındaki temel hak ve hürriyetlere ilişkin düzenlemelerin yetersiz ve demokratik olmadığı ileri sürülerek, etnik bölücülük taleplerine kapı aralama çabaları, en iyimser ifadeyle, anayasal teröre taraf olmaktır. Bu konuların kamuoyunu meşgul eden demokratikleşme, insan hakları, demokratik anayasa, çoğulcu demokrasi, katılımcı demokrasi ve buna benzer nitelemelerle yürütülen tartışmalarla ilgisi bulunmadığı da açıktır. Türkiye Cumhuriyeti'nin millete dayalı devlet modeli yerine, milletler sistemi ikame etmeye çalışmak, âdeta egemenliğin devrine yol açmak anlamına da gelebilecektir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin millete dayalı devlet modeli yerine, milletler sistemi ikame etmeye çalışmak, âdeta egemenliğin devrine yol açmak anlamına da gelebilecektir.

Çünkü bu düşünce yandaşları mikro egemen yapılar oluşturarak her dinî-etnik cemaate kendi diliyle eğitim verme ve kendine özgü hukuk sistemi geliştirmenin yolunu açmayı hedeflemektedirler. Devletin dili, ana dilde eğitim, vatandaşlık ve yerel özerklik gibi konular bahse konu sürecin en belirleyici başlıklarını oluşturmaktadır.

DEVLETİN DİLİ

1982 Anayasa'sının 3. maddesinde Türkiye Devleti'nin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olduğu ve dilinin Türkçe olduğu belirtilmektedir. Buradan Türkiye Cumhuriyeti sınırları içindeki idarenin tüm iş ve işlemlerinde kullanılacak dilin Türkçe olacağı çok açık bir şekilde belirtilmiştir. Bu durum dünyanın gelişmiş ülkelerinin tamamında da böyledir. ABD, Almanya, Fransa veya İngiltere gibi

demokratik ülkelerin tamamında devletin dili konusunda benzer tekil yaklaşım benimsenmiştir.

Resmî dil dışında başka dillerin kullanımıyla ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin tespitleri de yukarıda belirtilen görüşle paraleldir. AİHM bu konuda Birk-Levy Kararı ile yöresel dilin kullanımına ilişkin Fransa aleyhinde yapılan bir başvuruyu kabul edilemez bulmuştur. Olay özetle şöyledir:

29 Eylül 2010 tarihli Birk-Levy kararına konu olan Fransız Polinezya'sı denizaşırı Fransız toprağı olup, 2004'te özerk yönetim hâline gelmiş, 287 bin nüfuslu bir ülkedir. Tahiti, yani Pasifik Okyanusu'nda bir adalar topluluğu olan Fransız Polinezya'sı, siyasi olarak Fransa'ya bağlı bir özerk yönetimdir. Nüfusun % 78'i Polinezyalı, % 12'si Çinli, % 10'unu Fransız'dır. Nüfusun % 61'i Fransızca, % 31'i Tahitice konuşmaktadır. Özerk yönetimin yasama faaliyetlerini sürdüren yerel konularda yetkili bir parlamentosu da bulunmaktadır. Fransız Polinezya'sı, Anayasa'nın 74'üncü maddesine göre denizaşırı topluluk olarak belli bir özerk-

liğe sahip olsa da, Fransız Danıştay'ının kararlarına tabidir. Fransız Polinezya'sına özerklik tanıyan (2004 tarihli) Kuruluş Akti, Fransızca'yı resmî dil olarak kabul etmiş ve kamu hukuku ve özel hukuk alanlarında kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Bu ülkenin Anayasa'sı niteliğindeki 2004 tarihli bir organik yasa ile parlamentoda Fransızcadan başka dil kullanılması yasaklanmıştır. Bu özerk meclise 2003 ve 2005 olmak üzere iki dönem seçilmiş olan bayan parlamenter Sabrina Birk-Levy, bu uygulamanın hukuka ve insan haklarına uygun olmadığı düşüncesiyle itirazda bulunmuştur

Birk-Levy Tahiticenin, Tahitililerin günlük hayatlarında kullandıkları dil olduğunu ve yerel meclisin Polinezyalı üyelerinin de 1945'teki kuruluşundan bu yana Tahitice konuştuklarından bahisle, Danıştaydan 2005 yılında alınan bu konudaki kararın düzeltilmesini talep etmiştir. Fransız Danıştay 29 Mart 2006 tarihinde verdiği kararda, parlamentoda ve kamu hizmetlerinde kullanılacak dilin Fransızca olacağı gerekçesiyle talebi reddetmiştir. Birk-Levy bunun üzerine 28 Eylül 2006'da AİHM'ye başvurmuştur. AİHM'nin 6 Ekim 2010'da yayımladığı 727 numaralı ret kararında şöyle demektedir: "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi "dil özgürlüğünün" meclisteki seçilmiş temsilcilerin hitap ve oylamalarda kendi tercih ettikleri dili kullanmalarının teminatı olmadığını tekrar eder." İlgili kararda AİHM, Fransız Polinezya'sı Meclisine Tahiti dilinde hitap etme yasağı konusunda Fransız vatandaşı Sabrina Birk-Levy'nin başvurusunu kabul edilemez bulmuştur. Diğer deyişle, idare ile ilişkilerinde bireye istediği dili kullanma hakkının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'yle verilmediği AİHM'ce açıkça tespit olunmuştur.

Devletlerin kendi iç işleyişlerine dair münhasır yetkisi doğrultusunda, her türlü yargısal, yasal ve idari iş ve işlemlerin yürütülmesinde kullanılacak dili belirleme hakkı vardır. Fertlerin devletle olan ilişkilerinde farklı dil talebinde bulunmaları yönünde bir hakkı bulunmamaktadır ve devletin dili tektir. Ülkemizdeki anayasa çalışmalarında bu geçekten sapma mümkün olmamalıdır.

EĞİTİM DİLİ

İnsanın kendisini yeniden üretmesi sürecinin bir parçası olan eğitim, bireye sağladığı yararların yanında kolektif yararların gerçekleştirilmesini de sağlar. Toplumun her kesimini ilgilendiren eğitimin kolektif yararları gerçekleştirilmesi, eğitim sürecinin özel alana terk edilmemesinin gerekçesini oluşturur. Eğitimin bu niteliği eşitlik sorununu gündeme getirir. Bu anlamda toplumun her üyesinin

Fertlerin devletle olan ilişkilerinde farklı dil talebinde bulunmaları yönünde bir hakkı bulunmamaktadır ve devletin dili tektir.

eşit koşullarda eğitim sürecinden yararlanabilmesi için uygun ortam ve koşulların yaratılması gerekir. Bu yönüyle eğitim sosyal hak olup, devletin eğitim sürecine karışmasını ve desteklemesini gerektirir. Cinsiyet, renk, dil, din, soy, köken vb. özelliklerin yanı sıra, özellikle yaş yönünden de bir ayırım gözetmeksizin, eğitim hakkı tüm insanlara tanınmıştır. Eğitim, yalnız çocuklar ya da öğrenciler için değil, okul sistemi dışında, yetişkinler için de tüm yaşam boyunca kullanılması ve yararlanması gereken bir araç, bir haktır. Devletlerin egemenlik alanlarındaki ülkede eğitim dilini belirleme hakları münhasır yetkilerindedir. Bir ülkede mevcut olan çok sayıdaki bölgesel (mahallî) dillerde yapılacak eğitimin hem

Bir yabancı dili öğrenmek başka, farklı bir dille eğitim sürdürmek daha başkadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek Protokol'de yer alan düzenlemeyi de buna gerekçe göstermek mümkün olamaz.

imkânsızlığı hem de mantıksızlığı ortadadır. Böyle bir durumun devlet olma gereği ve idarenin bütünlüğü ilkesi ile de çeliştiği çok açıktır.

Dünyadaki genel uygulamada bu yöndedir. Mesela Brezilya'da, tek resmî dil olan Portekizce etnik köken fark etmeksizin tüm Brezilyalılar tarafından kullanılan ortak dildir. Çin de ise üç ana Çince türü, Mandarin-Kanton-Hongkong Çincesi olmasına rağmen, eğitim-öğretim dili Mandarin Çincesidir. ABD'nin üçte birinin ana dili İspanyolcadır. Bu ülkede Çince İtalyancaya kadar çok sayıda dil kullanılıyor olmasına rağmen, 2007 yılında resmî işlemlerde dil farklılığını önleme amacıyla "İngilizce Dil Birliği Kanunu" çıkarılmıştır. Alman okullarında ise, Almancadan başka dille eğitim düşünülemez. Zira, insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerde de devletin vatandaşlarına bölgesel dillerde eğitim hakkı vereceği

yönünde bir hüküm bulunmamaktadır.

1982 Anayasa'sının 3, 42 ve 175. maddeleri uyarınca, ülkede Türkçeden başka dilin resmî dil olarak kabul edilmesi ve ana dil olarak eğitim dili hâline getirilmesi mümkün değildir.

Bir yabancı dili öğrenmek başka, farklı bir dille eğitim sürdürmek daha başkadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Ek Protokol'de yer alan düzenlemeyi de buna gerekçe göstermek mümkün olamaz. Çünkü Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi konuya ilişkin kararlarında, "istediğim dilde eğitim yapmalıyım." gibi bir hakkın, Sözleşme'yle sağlanmış bir hak olarak kabul edilemeyeceğini bildirmektedir. Örneğin, AİHM 'Belçika'da Eğitim Dili Davasında' verdiği kararda; "Sözleşmecî devletin egemenlik yetkisi içinde bulunan kimseler Birinci Protokol'ün ikinci maddesine dayanarak kamu makamlarının belirli bir türde eğitim sistemi kurmasını isteyemezler. Ancak belirli bir eğitim sistemi kuran bir devlet, bir eğitim kurumuna girişi şarta bağlarken

14. madde anlamında ayrımcılık niteliğinde bir tasarrufta bulunamaz. Bu davada Sözleşme'nin 14. maddesi, Birinci Protokol'ün 2. maddesiyle birlikte okunduğunda bile, anne babaların kendi tercih ettikleri bir dilde çocuklarına eğitim verilmesini isteme hakkını güvence altına almamaktadır. Bu maddelerin birlikte okunmasından, dil sebebine dayanarak bir ayrımcılık yapmadan eğitim hakkını güvence altına alma yükümlülüğü çıkmaktadır. *Sözleşme, kişilere kullandıkları veya anladıkları dil ile ilgili özel bir hak vermek isteğinde 5(2). fıkrasında ve 6(3)(a) bendinde olduğu gibi açık ifadeler kullanmıştır. Birinci Protokol'ün ikinci maddesinde böyle bir ifade yoktur."*

Türk Anayasa'sının vatandaşlık ve Türklük yaklaşımı ile örnek ülkelerdeki yaklaşımlar arasında hiçbir farkın olmadığı açıktır.

Vatandaşların mahallî dil ve lehçelerinin devletin resmî kurumları dışında, özel eğitim kurumlarınınca öğretilmesinde hiçbir engel yoktur. Burada önemli olan, kamu güç ve kaynaklarının bu yönde kullanılmamasıdır. Devlet tüm sosyal gruplara eşit yaklaşımda olmak durumundadır. Zira Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sına, Türkçeden başka bir dilin eğitim dili olarak kabulü yönünde hüküm konamaz ve konmamalıdır.

VATANDAŞLIK

1982 Anayasa'sının 66. maddesi (benzer şekilde 1961 mad. 54) vatandaşlığı, "Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türk'tür." şeklinde tanımlamaktadır. Bu anlatım antropolojik veya sosyolojik bir yaklaşım değil, tamamen hukuki bir tanımlamadır. Bu madde, Türkiye Cumhuriyeti ile hukuki ve siyasi bağ ilişkisine sahip herkesi, Türk kabul etmektedir. Sosyolojik millet kavramının gereği olan ırk, dil, din, kültür vs. birliği gibi unsurlar dikkate alınmadan, vatandaşlık bağına sahip herkesi Türk olarak nitelendirmektedir. Diğer deyişle, Anayasa'nın bu tanımı vatandaşlar arasında ırk, dil, mezhep gibi ayrımların yapılamayacağını ve vatandaşlık hukukuna sahip kişiler arasında hak ve hürriyetlerden yararlanma açısından farklar yaratılamayacağını ifade etmektedir. Anayasal vatandaşlık veya çok kültürlülük gibi kavramlar, bu gerçekleri görmezden gelen ve ülkede suni ayrımlar üretmeye yönelik çabaların ürünüdür.

Benzer düzenlemeler birçok ülke anayasasında da bulunmaktadır. Şöyle ki; 1849 tarihli Federal Alman Anayasa'sı mad. 116: "Alman uyruğuna sahip olanlarla, mülteci ve sürgün ya da fûru olarak 31 Aralık 1937 tarihindeki duruma göre Almanya ülkesine kabul edilmiş olanlar, bu Anayasa'daki anlamda –Alman sayılırlar." Görüldüğü üzere, 31 Aralık 1937 tarihi itibarıyla Almanya'da yaşayan herkes bu Anayasa ile Alman kabul edilmektedir. Tabii ki, bu toplumda da ırk, dil,

din, mezhep gibi farklılıklar vardır, ancak belirlenen şartlara sahip herkes anayasal açıdan Alman'dır.

ABD Anayasa'sı 14. değişiklik (9 Temmuz 1868): Birleşik Devletlerde doğmuş ve uyruğuna girmiş ve bu sebeple yönetimine tabi olan her kişi, Birleşik Devletlerin ve ülkesinde yaşadığı federe devletin vatandaşısıdır."

Türk Anayasa'sının vatandaşlık ve Türklük yaklaşımı ile örnek ülkelerdeki yaklaşımlar arasında hiçbir farkın olmadığı açıktır. Sosyal mutabakat metinleri

Vatandaşlık tanımı açısından, 1982 Anayasa'sının 66. maddesinde bulunan, "Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türktür." şeklindeki düzenlemenin Atatürk milliyetçiliğine dayandığının unutulmaması gerekmektedir.

olan anayasalar, ülkedeki farklılıkları değil bütünlüştürmeyi amaçlarlar. Tabii ki, herkes kendini nasıl hissediyorsa ondandır. Ancak devlet bütünlüğü içerisinde bu farklılıklar birer zenginlik olarak algılanmakta, hiçbir unsurun diğerinden farkı veya ayrıcalığı olamayacağı vurgulanmaktadır.

Vatandaşlık tanımı açısından, 1982 Anayasa'sının 66. maddesinde bulunan, "Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türktür." şeklindeki düzenlemenin Atatürk milliyetçiliğine dayandığının unutulmaması gerekmektedir. Büyük Önder Atatürk bu konuyu şu şekilde açıklamıştır: "Türkiye Cumhuriyetini kuran Türkiye halkına Türk milleti denir." "Türk milleti ise üç temel unsurdan oluşur: Zengin hatıra mirası, beraber yaşamak konusunda müşterek arzu, sahip olunan mirasın muhafazasına devam etmek hususunda iradelerin müşterek olması." Bu tanımда antropolojik bir yaklaşım olmadığı gibi, ırkçı ve şoven düşüncelerden uzak, tamamıyla sosyolojik bir

anlatım vardır. Açılım sürecinde yaşanan gelişmelerde ise, farklılıkları vurgulayarak, mikro yaklaşımlara imkân tanınmaktadır. Böyle bir anlayışın, bölücü hareketleri körükleyeceği bilinen bir gerçektir. Özellikle, Anayasa'nın 5. maddesinde yer alan devletin amaç ve görevleri konusunda, "... *Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak*" ibaresini yok sayarak, hareket ediliyor olması da konuyu daha ilginç hâle getirmektedir. Diğer deyişle, bütünlüğü korumakla görevli olanların, aksine davranışlarının âdeta bir anayasayı ihlal suçunu meydana getireceği açıktır

YEREL ÖZERKLİK

Yerel yönetimler vatandaşlarla en yakın olan yönetim birimleridir. Demokratik anlayış katılımcılığı da beraberinde getirmektedir. Diğer deyişle,

demokrasinin işlerlik kazanması ve sürdürülmesi, daha çok halk katılımının artırılması ile mümkündür. Bu nedenle demokrasinin gelişmesinde katılımcı bir yerel yönetimin katkısı çok büyüktür. Yerel yönetimler demokrasinin âdeta tabandan tavana yayılmasını sağlayan kurumlardır. Yerel yönetim süreçlerine vatandaşların katılımının sağlanması, yerel idarelerde karar organlarının seçimle işbaşına gelmesi, yerel yönetimlerin yerel halkın taleplerini karşılayacak yetki ve kaynaklara sahip olması, yerel halkın yapılan faaliyetler ile ilgili kolayca bilgi sahibi olabilmeleri, yerel yönetimlere demokratik nitelik kazandıran unsurlardandır.

Yerel yönetimlerdeki demokratikleşme uygulamaları veya düzeyi, vatandaşların yönetime katılım ölçüsünün ifadesidir. Bu nevi uygulamalar ile idari ve mali özerkliği (yerel yönetimlerin merkezî hükûmetten ayrı ve bağımsız birtakım hak ve yetkiler ile gelir kaynaklarına sahip olmaları hâli) birebirinden ayırmak gerekir. İdari ve mali özerklik, devletin birlik ve bütünlüğüne (üniter yapısına) engel değildir. Hangi ad veya şekilde olursa olsun, ülkenin bir parça veya kesiminin diğerinden ayırımına yol açacak faaliyetler bölücülükten başka anlam taşımazlar. Özellikle, değişik unsurlara dayalı (din, mezhep, dil, ırk vs.) olarak ülkeyi bölmeye ve insanları birbirinden farklılaştırmaya yönelik çabalar ile görüşlerin yerel demokrasi kapsamında değerlendirilmesi mümkün olamaz. Gerek yerel gerekse ülke sathında demokratikleşme uygulamaları, vatandaşlar arasında hiçbir ayırım gözetilmeksizin tümüne yönelik olmak zorundadır. Kolektif haklar kapsamında gerçekleştirilecek adımların da bir bölge veya sosyal yapıyı hedef alması düşünülemez. Bu nedenle eğitim, sağlık, çalışma hakları, güvenlik gibi konuların yerel şartlar gözetilmek kaydıyla, merkezi planlamaya ve kaynağa ihtiyacı vardır.

SONUÇ

Anayasa yapım sürecinin mayınlı alanları olarak ifade edebileceğimiz bu nevi konularda, kolektif haklar tanıma veya demokratikleşme çabaları adına verilecek tavizler ülkenin Anayasa yoluyla teröre itilmesi anlamına gelebilecektir. Anayasalar ülkede sosyal ve siyasi istikrarı yok etme değil, aksine yükseltme yönünde hükümler ihtiva etmelidirler. Yukarıda belirtilenlerin yanı sıra, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin insan haklarına dayanan, millî, üniter, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olduğu gerçeğinden asla sapmamalıdır. Yine, bu hüküm çerçevesinde devletin dilinin Türkçe olduğu, Türkiye Cumhuriyeti'nde başkent Ankara, millî marşın İstiklal Marşı ve bayrağın beyaz ay yıldızlı al bayrak olduğu gerçeği mutlaka korunmalıdır. Bu ilkelerde verilecek tavizler, Anayasa değişikliğinden öte, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin veya rejiminin değişmesi anlamına gelebilecektir ki, "Anayasal Terör" de bundan başka bir şey olmayacaktır.

EK

ULUSLARARASI METİNLERDE YER ALAN ANA DİLDE EĞİTİME İLİŞKİN MADDELER

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokol 1

Madde 2.

Eğitim hakkı

Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dinî ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Madde 27.

Etnik, dinsel ya da dil azınlıklarının bulunduğu devletlerde, bu azınlıklara mensup olan kişiler, kendi gruplarının diğer üyeleri ile birlikte, kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerine inanma ve bu dine göre ibadet etme ya da kendi dillerini kullanma hakkından yoksun bırakılmayacaklardır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Madde 20.

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam hukukunda kefalet (kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel kültürel ve dil kimliğine gerek saygı gösterilecektir.

Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme

Madde 5

1 Taraflar, ulusal azınlıklara mensup fertlere kültürlerini sürdürme ve geliştirmenin yanında, kimliklerinin temel unsurlarını; dil, din, gelenekler ve kültürel miraslarını korumak için gerekli şartları teşvik etmeyi taahhüt ederler.

Madde 12

1 Taraflar, uygun olan hâllerde, ulusal azınlıkların ve çoğunluk kültürünün, tarihinin, dilinin ve dininin tanıtılmasını sağlamak için, eğitim ve araştırma alanlarında önlemler alacaklardır.

Madde 14

1 Taraflar, ulusal bir azınlığa mensup her ferde azınlık dilini öğrenme hakkını tanımayı taahhüt ederler.

2 Geleneksel olarak veya sayılarının çokluğu bakımından ulusal azınlıklar tarafından iskân edilmiş bölgelerde, Taraflar, mümkün olduğu ölçüde ve kendi eğitim sistemleri çerçevesinde, yeterli talep olduğu takdirde, azınlıklara mensup kimselerin, azınlık dilini öğrenmeleri veya bu dilde ders almaları için uygun imkânlar yaratmaya çalışacaklardır.

3 İşbu maddenin 2. fıkrası resmî dilin öğrenilmesine veya bu dilde eğitime zarar vermeden uygulanacaktır.

Azınlık mensubu kişiler, topluma ait tüm bilgilere ulaşabilecek yeterli olanaklara sahip olmalıdırlar.

Ulusal ya da Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Hakları Bildirgesi
Madde 4

1. Devletler gerektiğinde, azınlık mensubu kişilerin, hiçbir ayrımcılığa maruz kalmaksızın ve yasalar önünde tam bir eşitlik içinde, insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam ve etkin bir şekilde yararlanmalarını güvence altına alacak tedbirler almakla yükümlüdürler.

2. Devletler, ulusal hukuku ihlal eden ve uluslararası standartlara aykırı olan bazı özel durumlar hariç, azınlık mensubu kişilerin kendi özelliklerini ifade etmeleri ve kendi kültürlerini, dillerini, dinlerini, gelenek ve göreneklerini geliştirebilmeleri için uygun koşulları yaratacak tedbirler alacaklardır.

3. Devletler, azınlık mensubu kişilerin, uygun durumlarda, ana dillerini öğrenmeleri veya ana dillerinde öğrenim görmeleri için yeterli olanakları yaratacak uygun tedbirleri almalıdırlar.

4. Devletler, uygun durumlarda, kendi sınırları içerisindeki azınlıkların tarih, gelenek, dil ve kültürleri konusundaki bilgilerini teşvik amacıyla, eğitim alanında uygun tedbirler almalıdırlar. Azınlık mensubu kişiler, topluma ait tüm bilgilere ulaşabilecek yeterli olanaklara sahip olmalıdırlar.

Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı

Madde 7 – Amaçlar ve ilkeler

1. Taraflar, bölgesel veya azınlık dilleri bakımından; bu tür dillerin kullanıldığı topraklarında ve her bir dilin durumunu dikkate alarak, politikalarını, mevzuatını ve uygulamalarını aşağıdaki amaç ve ilkelere dayandıracaklardır:

f. Bölgesel veya azınlık dilinin uygun olan tüm basamaklarda öğretilmesini ve öğrenilmesini sağlamak için uygun araçlar ve ortamlar sağlamak;

g. Bir bölgesel veya azınlık dilin kullanıldığı alanda yaşayan ve o dili konuşmayı bilmeyen kişilere eğer isterlerse o dili öğrenme imkânı sağlamak;

h. Üniversite ya da benzeri kurumlarda bölgesel veya azınlık dilleri üzerinde araştırma ve çalışma yapılmasını desteklemek;

2. Taraflar, eğer hâlâ yerine getirmedilerse, bir bölgesel veya azınlık dilinin kullanımı ile ilgili olan ve dilin sürdürülüp geliştirilmesini tehlikeye sokacak ya da engelleyecek adil olmayan herhangi bir ayrımcılık, dışlama, kısıtlama ya da tercihten vazgeçmeyi taahhüt ederler. Bir bölgesel veya azınlık dilini kullananlar ile geri kalan nüfus arasındaki eşitliği desteklemek üzere alınan veya o dili kullananların özel koşullarını gereğince dikkate alan herhangi bir lehte önlem daha yaygın kullanılan dile karşı bir kısıtlama olarak kabul edilmeyecektir.

III. Bölüm

2. madde 2. paragraftaki taahhütlere uygun olarak bölgesel veya azınlık dilinin kamusal hayatta kullanılmasını desteklemek için alınacak önlemler

Madde 8 – Eğitim

1. Eğitim ile ilgili olarak taraflar, bu dillerin kullanıldığı topraklarda, bu dillerin her birinin durumuna bağlı olarak ve devletin resmî dil(ler)inin öğretilmesi hakkına hâle getirmemek koşuluyla şunları taahhüt ederler;

a

- i. İlgili bölgesel veya azınlık dillerinde okul öncesi eğitim sağlamak veya
- ii. Okul öncesi eğitimin önemli bir bölümünü ilgili bölgesel veya azınlık dillerinde sağlamak veya
- iii. Yukarıdaki i ve ii’de belirtilenleri en azından ailesi bu talepte bulunan ve sayıca yeterli oldukları düşünülen öğrencilere uygulamak veya
- iv. Kamu kurumları okul öncesi eğitim konusunda yetersiz iseler yukarıdaki i’den iii’ye kadar bahsedilen önlemlerin alınmasını desteklemek ve/veya teşvik etmek;

b

- i. İlgili bölgesel veya azınlık dillerinde ilköğretim sağlamak; veya
- ii. İlköğretim eğitiminin önemli bir kısmını ilgili bölgesel veya azınlık dillerde sağlamak veya
- iii. İlgili bölgesel veya azınlık dillerin, ilköğretim müfredatının ayrılmaz bir parçası olarak öğretilmesini sağlamak veya
- iv. Yukarıdaki i’den iii’ye kadar verilen önlemleri en azından ailesi bu talepte bulunan ve sayılarının yeterli olduğu düşünülen öğrencilere uygulamak;

c

- i. İlgili bölgesel veya azınlık dillerinde ortaöğretim sağlamak; veya
- ii. Ortaöğretilimin önemli bir kısmını ilgili bölgesel veya azınlık dillerde sağlamak veya
- iii. İlgili bölgesel veya azınlık dillerin, ortaöğretim müfredatının ayrılmaz bir parçası olarak öğretilmesini sağlamak veya

iv. Yukarıdaki i'den iii'ye kadar verilen önlemleri en azından ailesi bu talepte bulunan ve sayılarının yeterli olduğu düşünülen öğrencilere uygulamak;

d

i. İlgili bölgesel veya azınlık dillerinde mesleki ve teknik eğitim sağlamak; veya

ii. Mesleki ve teknik eğitimin önemli bir kısmını ilgili bölgesel veya azınlık dillerde sağlamak; veya

iii. İlgili bölgesel veya azınlık dillerin, mesleki ve teknik eğitim içinde müfredatın ayrılmaz bir parçası olarak öğretilmesini sağlamak; veya

iv. Yukarıdaki i'den iii'ye kadar verilen önlemleri en azından ailesi bu talepte bulunan ve sayılarının yeterli olduğu düşünülen öğrencilere uygulamak;

e.

i. Bölgesel veya azınlık dillerde üniversite öğrenimini ya da diğer yüksek öğrenimi mümkün kılmak; veya

ii. Bu dillerin üniversitede ve yüksek öğrenimde ders olarak görülebilmelerini sağlamak; veya

iii. Eğer devletin yükseköğrenim kurumlarındaki rolü ile ilgili bir nedenle i ve ii alt paragrafları uygulanamıyorsa bölgesel veya azınlık dillerde üniversite ya da diğer yükseköğrenim kurumları açılmasına veya bu dillerin üniversite-lerde veya yüksekokullarda ders olarak okutulmasına destek vermek ve/veya izin vermek;

f.

i. Tamamen ya da büyük kısmı bölgesel veya azınlık dillerde verilen, yetişkinlere yönelik kurslar ve sürekli eğitim kursları sağlanmasını düzenlemek; veya

ii. Bu dilleri yetişkinlere yönelik kurslarda ya da sürekli eğitim kurslarında ders olarak vermek; veya

iii. Kamu kurumları yetişkin eğitimi konusunda kendileri uzman değil ise, bu dillerin yetişkin kursları ya da sürekli eğitim dersi olarak verilmesini desteklemek ve/veya teşvik etmek;

g. Bölgesel veya azınlık dil tarafından yansıtılan kültürün ve tarihin öğretilmesini sağlayacak düzenlemeler yapmak;

h. a'dan g'ye kadar olan paragraflardan tarafça kabul edilenleri uygulamaya koyacak öğretmenlere temel ve ileri eğitim sağlanması;

i. Bölgesel veya azınlık dillerin öğretilmesini sağlamak veya geliştirmek konusunda alınan önlemleri ve gösterilen başarıyı izlemek için ve kamuoyuna açıklanmak üzere bulgularını periyodik raporlarda yayınlamak için üst kuruluş ya da kuruluşlar kurmak.

2. Eğitimle ilgili olarak, bölgesel veya azınlık dillerin geleneksel olarak konuşulduğu yerler dışında taraflar, bölgesel veya azınlık dillerini kullananların

sayısını mazur gösterirse eğitimin tüm basamaklarında bölgesel veya azınlık dillerde eğitim yapılmasını sağlar, teşvik eder veya izin verir.

Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme

Madde 2.

Bir devlette izin verildiğinde;

a. Eğitimden eşit yararlanma olanağı, aynı düzeyde öğretim elemanı ve aynı nitelikte okul, bina ve donanımı sağlamak ve aynı ya da eş değerde ders görme fırsatı sunmak koşuluyla, iki ayrı cinsten öğrenciler için ayrı eğitim sistem ve kurumlarının kurulması ya da sürdürülmesi;

b. Katılma ya da yazılmanın isteğe bağlı olması ve sağlanan eğitimin yetkili makamlar tarafından aynı düzeydeki eğitim için konulabilecek ya da onaylanacak standartlara uyması koşuluyla öğrencilerin ana babaları ya da yasal vasiyelerinin isteklerine uygun bir eğitim vermek üzere din ve dil gerekçeleriyle ayrı eğitim sistem ve kurumlarının kurulması ya da sürdürülmesi;

Madde 5

1. Bu Sözleşme'ye taraf devletler, aşağıdaki konularda anlaşmıştır:

a Eğitim insan kişiliğinin tam gelişmesine ve insan hakları ve temel özgürlüklere saygının güçlenmesine yönelik olmalı, tüm uluslar, ırk ve din grupları arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışın korunması yolundaki etkinliklerini daha da ileri götürmelidir.

b. Ana babalarının ve uygulandığı yerlerde vasilerin çocukları için önce, yetkili makamlarca konan ya da onaylanan en az eğitim standartlarına uymakla birlikte kamu makamlarınca yönetilen kurumlardan başka kurumları seçme ve ikinci olarak, yasaların uygulanması uyarınca bu devlette izlenen işlemlerle bağdaşmak koşuluyla çocuklarının ana baba ve vasilerinin inançlarına göre din ve ahlak eğitimi almalarını ve hiçbir kişi ya da grubun kendi inancıyla bağdaşmayan dinsel eğitim görmeye zorlanmamasını sağlama özgürlüğüne saygı göstermek temel ilkedir.

c. Ulusal azınlık üyelerinin, okullarının yönetimi dâhil, kendi eğitim etkinliklerini yerine getirme ve her devletin eğitim politikasına göre kendi dillerini kullanma ya da öğretme haklarını tanımak temel ilkedir. Bununla birlikte, aşağıdaki hükümler saklıdır:

i. Bu hak, bu azınlık üyelerini bir bütün olarak topluluğun kültür ve dilini anlamaktan ve topluluk etkinliklerine katılmaktan alıkoyacak ve ulusal egemenliği zedeleyecek biçimde kullanılamaz.

ii. Eğitim düzeyi, yetkili makamlarca saptanan ya da onaylanan genel düzeyden düşük olamaz.

iii. Bu gibi okullara devam isteğe bağlıdır.

2. Bu Sözleşmeye taraf devletler, bu maddenin 1. fıkrasında dile getirilen ilkelerin uygulanmasını güvenceye bağlamak üzere tüm gerekli önlemleri alır. ■